

conspicuit totius ferocius populi, et ante oculos principum sacerdotum, qui ei illudentes cum scribis et senioribus dicebant: *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere;* si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et creditimur ei. Matth. 27, 41, 43. Num sapientis lector judicet, num pretensa illa substitutio crucifixi alterius persone loco persone Christi possibilis fuerit?

153. Corollarium. Tam inexpugnabile est mysterium resurrectionis Christi, ut illud vel admittere, vel in insana figura, qualia sunt illa Hori, aliorumque incredulorum deviare necesse sit. Stabilitas autem semel veritatis et certitudine resurrectionis Dominicæ, hoc ipso sequitur, Christum esse Deum, et religionem Christianam esse veram, ac proin Christum esse Messiam, patrem miraculorum, et magistrum doctrinae morum sapientissimum, sanctissimum. Hanc sequelam increduli optimè perspicunt, elique de causa resurrectionis Dominicæ omnibus modis impugnare, et (siquidem possent) evertre conantur. At frustra, quia divina Providentia tot ac tanta historia veritatis, ac indubia credibilitatis motivis hoc mysterium munivit, ut omnis adversariorum impugnatio non possit non esse vana et inanis, prout enim ex dictis, tum ex ritè per perspicuis argumentis auctorum supra, num. 113, citatorum cuius sunt mentis homini luculentem patebit; quibus adeo *Succinctam diatribam de resurrectione Christi, atri nostri incredulis appositam, auctore Thomâ Holtzkau.* Wirzburgi, an. 1780.

154. Queres XXIX: *An miraculosa ascensionis Christi in celum sufficiens nota credibilitatis habeat ad refellendas incredulorum casuas?* — Resp. affirmativè. Nam Christum in celum reverâ ascendisse, res facta est, que argumenta sue credibilitatis evidentissima habet. Antequam hoc ostendam, rem, quomodo gesta fuerit, paucis expounamus. Itaque Jesus discipulos suis congregatos eduxit foras in Bethaniam, et elevatis manibus suis benedicit eis. Et factum est, dum benedicet illis, recessit ab eis, et forebatur in celum. Et ipsi adorantes regressi sunt in Ierusalem cum gaudio magno. Lue. 24, 50, 53. Jam vero multa sane in hac narratione quadrum nostram observatione digna occurunt. 1° Non unus, aut alter tantum, sed multi Christum in celum ascendere viderunt. 2° Illi ipsi Christum in celum ascenderent, qui de veritate resurrectionis ejus antea dubitantes, postmodum de cedem per evidenter argumenta omnino convicti fuerant. 3° Discipuli non per somnum, aut imaginariam visionem, sed evidentiis illis, Act. 1, 9, et diam benedicet illis, Lue. ibid., Christum in celum ascenderent viderunt. 4° Cumque inferuerunt in celum eumtum illus, ecce duo viri astantierunt iuxta illos in vestibus aliis, qui et dixerunt: *Viri Galilæi, quid statis aspiciens in celum? hic Jesus, qui assumptus est ab aliis in celum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum eumtum in celum,* Act. 1, 10, 11. 5° Tandem ab hac visione omnes discipuli, regressi sunt in Ierusalem cum gaudio magno, Lue. ibid., v. 52.

Res ergo, de qua agimus, non unus, aut alterius tantum, sed plurium, et quidem simul, et eodem tempore est confirmata testimonio. Sensum igitur

illusio, aut phantasie deceptio hic nulla timenda, nec probabili ratione ostendit potest, ullam tunc adfuisse. Pluribus hoc nostrum rationicum confirmat Cl. Thomas Carboni, loc. plures citato, qui simil ostendit, deistas nulli verisimili argumento probare posse, Christi discipulos in enarranda magistri sui ascensione fuisse mentitos (1).

155. Sed opponit Horus: *Ipsa ratio dictat, quod aeterna et immutabilis lex gravitatis corpus humanum prohibeat recta sursum in aera ascendere, etc.; ergo ascensio Christi in celum est confusa, et in fanatico discipulorum Christi cerebro nata, qui cum magistrum suum reverâ a mortuis resurrexisse crederent, et quod perverterent, nescirent, sibi persuadebant, eum in celum ascendisse.* Resp.: Ut corpus miraculoso ascendat sursum in aera, non est opus, ut lex gravitatis a Deo auctore natura statuta mutetur; sed solm, ut, quand ab aeterno hanc legem tulit, fecerit exceptiōne ejusmodi eventus miraculosi in tempore futuri, prout reverâ auctio mutatione sui decredi facere potuit; quemadmodum supra, num. 37, 38, fuisse ostendimus ubi de miraculo in genere egimus.

156. Scholion. Ad parecundum temporis taceo alias quasdam Hori cavillationes adversis historiam evangelicam ascensionis Christi prolatos, et publicis typis iam sahis refutatas. Illud solum addo, mirabile factum ascensionis Christi in celum invictissime etiam confirmari per eventum corum omnium, que Christus ante ascensionem predixerat, ex. gr., circa missionem Spiritus S., circa predicationem Apostolorum, Judeorum et gentilium fidem, etc. Alia insuper argumenta ad confirmationam credibilitatis ac veritatem ejusdem mysterii Cl. Goldhagen, Introd. in S. Scriptur., p. 5, sec. 1, num. 106, more suo eruditè adducit.

SECTIO IV.

DE MORALI CHRISTI DOCTRINA, IN EVANGELIO CONTENTA.

157. Queres I: *An et quomodo increduli circa moralen Christi Domini doctrinam sibi metis consudicant?* — Resp.: Haec contradicton non una tantum ex lectione horum hominum patet. Sic, ut alios taceant, auctor Epistolæ Iudaicarum, Epist. 48, per Nazarenam (id est, christianam) religionem effici homines inertes, qui ab ea docetur contemptus divitiarum, et venia accepte injurie, calumniatur. Ipse idem tamen, Epist. 1, 2, christianam religionem laudat uti conformem equitati, utili societati, atque continentia ex præcepta quibus potissimum animis extollitur, concludente verum Nazarenum perfectum esse philosophum. Sic etiam Rousseau in suo *Emili* (2) modo dicit, nihil esse sanctius evangelicis præceptis, modo ca ipsi rationi repugnare affirmat.

(1) Porro de veritate historia evangelica de vita gestissimo Christi Domini nos ipsi quoque supra, sect. 2, quest. 4, num. 20, 22, fuisse egimus.

(2) Celebre est testimonium, quod Joan. Jacob. Rousseau (*Emile* t. 3, p. 479, Rép. à l'Archev. p. 108) de Christo, et hujus mortaliter doctrina in Evangelio contenta perhibet his verbis: *Fateor quid majestas Scriptura me in stuporem rapiat, sanctitas Evangelii*

952 PARS VII. SECT. IV. DE MORALI CHRISTI DOCTRINA, IN EVANGELIO CONTENTA. 954

Jam confitendum egroti, quia egrotant. Veniat medicus et sanet egrotos.

Dices: *Vituperandus est medicus, qui, ut homines ante experiendo discant, quantum posset medicinis suis, illas adhibere differet tandem, donec major civitatis pars morte sublata esset.* Resp.: *Magna est disparitas inter talenta medicum et Servatorem. Homines enim jam, ante adventum Christi accipiebant gratiam Christi, non quidem ita copiosam, sicut post ejusdem adventum neque intuitu meritorum Christi jam presentis, verum venturi; accipiebant, inquam, gratiam quam salvari possent, si vellent, id est, si modò in aximum inducerent, ut eis vellent uti, seu eidem consentire.* « *Ante adventum Domini nostri Jesu Christi, ait D. Augustinus, tract. 45 in Joan. quo humilis venit in carne, praecesserunt Justi sic in eum credentes futurum, quoniam nos credimus in eum qui venit. Tempora variata sunt, non fides... Eadem fides utrosque conjungit, et eos, qui venturum esse, et eos qui venisse crediderunt. Diversi quidem temporibus, sed utrosque per unum fidei ostium, hoc est, per Christum vienimus ingressos.* » *Ei adhuc clarius loquitur S. Leo M. s. in Nativit. Domini, dicens: Cessent ergo illorum quereles, qui impio murmure divinis dispensationibus obloquentes, de Dominice incarnationis tarditate causantur, tanquam preteritis temporibus non sit impensum, quod in ultima mundi aetate est gestum. Verbi incarnationis hoc contulit facienda, quod facta; et sacramentum salutis humane in nulla unquam antiquitate cessavit. Quid predicaverunt Apostoli, hoc annuntiaverunt Prophete: nec sero est implatum, quod semper est creditum.... Non itaque novo concilio Deus rebus humanis, nec sero miseratione consuit; sed à constitutione mundi unam eademque omnibus causam salutis instituit. Gratia enim Dei, quia semper est universitas justificata sanctorum, aucta est Christo nascente, non cepta; et hoc magna pietas sacramentum, quod totus jam mundus impletus est, tam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minùs adepti sint, qui in illud credidere pronissum, quam quis suscepere dominum. » *Illa laudans S. Pater.**

Secunda causa, ob quam Christus suum adventum procrastinavit. — Ob hanc ipsum minimum procrastinationem, agitantque ineuctabilem in hac prouidentia necessitatem gratiae Christi volebat Deus, ut homines moverentur ad desiderandum dii, et enixe postulandum Redemptorem. Quod et factum legimus ab iustis in veteri lege (1). Unde Augustinus, ad illud Psalm. 85, 8: *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis*, ita ait: *Desiderabant hoc salutare antiqui justi, de quibus Dominus dicebat discipulis: Multi voluerunt videre quae vos videtis, et non potuerunt.* Tertia causa. — Volebat Deus velut in anteced-

(1) Vide Genes. 49, 18; Exod. 4, 15; Isa. 16, 4, Luce 2, 25 et 38.

sum ostendere quis et quantum esset futurus hic Servator, cuius gesta tot seculis Prophetae nuntiassent iusta illud, Act. 10, 45: *Hic omnes Prophetae testimoniū perhibent, etc.* Unde rursus S. Augustinus, tract. 51 in Joan., ad illud ad Galat. 4, 4: *Attribuerit plenitudine temporis, misit Deus Filium suum, subdi hoc verba: Quare non ante venit Christus?... Quia nondū cernerat plenitudo temporis, moderari voluit, per quem facta sunt tempora. Sebebū enim quando venire deheret. Prius per multum seriem temporum et annorum prædicandus fuit. Non enim aliquid parvum venturum fuit. Dū fuerat prædicandus, semper tenendus.*

Quarta causa. — Volebat Deus, ut ipsi eventus mundi essent futurorum figura, ac velut viva, continuo propheta. Sic enim illi, quos aliquando doctrinus esset Messias, in historiā prætoriorum præfiguratas res presentes intelligebant, atque efficacius movebantur ad ejus doctrinam et religionem ampliendam. Quid ex Scripturā constat, et Patres idētēm observarunt.

Quinta causa. — Tempus, hoc, quo Christus in mundū venit, opportunissimum fuit; non solum quod Principe pacis decebat venire, dū pax erat in universo mundo, sed etiam, quid prudenter civilis, studi litterarum, artes exterae jam passim florarent, supersticio vero ethica ac impietas propediem destruenda, summum apicem attigissent,

Has quinque causas, pluraque alia praesenti questioni dissolvenda, per quam idonea affect Gl. Weissenbach, p. 3 Nov. Form. Theolog. Lib. I. quest. 9, ex quo ista desumptio, citans hanc in rem S. Athanasium (1), S. Chrysostomum (2), S. Augustinum (3), et Theodoreum (4); item Dionysium Petavium (5) et Franciscum Amatum Ponget (6).

141. Queres IV: * Quomodo illud Christi præcipuum (Luc. 14, 26): *Sicut venit ad me, et non odit patrem suum et matrem, uxorem et filios, etc.... non potest meus esse discipulus, cum jure naturae parentum, uxoris et filiorum, etc., amorem precepiente, conciliari possit?* Resp.: Si ad modum loquendi Scriptura et Hebreorum attenderit, facie est ista inter se conciliare. Nam vox *odisse* in S. Scripturā et apqd Hebreos non semper significat odium positivum et strictè tale, sed duxit minorem amorem, ut non uno exemplo (7) ostendi potest.

(1) Oratio de Incarnatione Verbi.
(2) L. ad scandalum passos.

(5) Cim. alias, tom 1, 2 OO. V. ac N. T. quest. 87, ac precipue Epist. 49 ad Deo gratias. Q. 2.
(4) Sermon 6 adversus Grecos.

(5) Tom 4 Theolog. Dogmatum 1, 2, cap. 6.

(6) In Institutione catholicæ, tom 1, cap. 5, et cap. 4, § 22.

(7) Sic Genes. 29, 51, dicitur: *Videps gatun Dominus quod (Jacob) deservierit Lia, seu ut textus graecus habet, quod oto habet Lia, et textus chaldaicus, quod offensia est Lia, id est, quod Lia minus aueretur a Jacob, quam Rachel, prout clare colligitur ex verso 30, immediata precedente, ubi Vulgata nostra habet: Jacob amore sequentis (id est, Rachelis) priori (id est, Lia) oratulit. Et textus chaldaicus, et gra-*

Quando igitur Christus nobis precioit odisse parentes, etc., sensus sollempnitas est: Qui patrem et matrem, etc., non ministris, sed plus diligat, quam me, non potest meus esse discipulus. Et ita objectum textum S. Luce allis verbis aperito explicat S. Matthæus Matth. 10, 37, apud quem Christus ait: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, etc.* Nequitque ergo voluti Christus, qui parentes, filios atque propinquos odio habemus, cum etiam dilectio, nem inimicorum nobis præceperit, sed solum ut non tanti eos faceremus, ut ab amore illorum ea, quae Dei sunt, a nobis negligantur, lique in amore ipsi Deo, divinisque legibus præponantur. Et profecto nullo modo verisimile est, quod Christus, qui adolescenti inter alia mandata ad obtinendam vitam aeternam servatu necessaria etiam honorationem necessariam esse dixit, qui publicè contestatus est, se non venire solvere legem, sed adimplere Matth. 5, 17, qui Phariseos severè corrumpit, quod illud mandatum divinum: *Honora patrem et matrem, transgrederentur, Matth. 13, 5, 10, nullo, inquam, modo verisimile est, quod idem Servator amanissimum præceperit, parentes positivo odio persequi, prout Cl. Bullet, loc. sibi sicut, contra incredulos optimè observat. Quare verba illi Christi Domini: Si quis veit ad me, et non odit patrem suum et matrem, etc., nequitque de positive parentum et propinquorum odio, sed solum de minore amore in sensu paucò ante explicato intelligentia sunt.*

142. Queres V: * Quomodo cum tanto Christi in humaanum genus amore conciliari possit horribilis illa sententia (Matth. 10, 54 et 55): *Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem a deo, patrem suum, et filium a deo, matrem suam, etc.* Nonne hic prediguntur tot ac tantæ clarissimæ dissensiones, et civilia ac intestina bella per tota secula ob christianam religionem exorti? Resp.: Sie equidem increduli (1) calamitantur, sed turpiter errant. Certè sumum ex illis Christi verba conceptum honore facili ponentes, si modò ea in vero, quem habent, sensu accipere vellent. Legant totum ejusmodum caput decimum Matthæus, et intelligent, discipulos Christi à divino hoc Magistro non gladio armari ad vim alii inferendam aut propulsandam, sed paterno vocativo predici, quanta occasione prædicante aut suscepiente fidei dissensiones et tribulationes ipsi etiam in familiis sint oriture; sed in hoc quoque pragnitis quasi nature conflicti fidem semper præferandam, et adversa quoque constantissime etiam à

casu habent: *Dilexit (Jacob) Rachel magis quam Liam.* Aliud exemplum hujus modi loquendum existat Malachi 1, 2 et 5, ubi Deus ait: *Dilexit Jacob Esau, autem odio habuit, id est, minus amavit.* Vide Cornelius à Lap., aliisque interpres Commentar. in hos textus. (1) Sic de iniquis referunt, cognoscere refutant. Porro in opusculo: *Réponse aux consuls rationalistes*, § 6 et Hermann Goldhagen Introduct. in S. Scripturam, in preliminari compendiaria Refutationes dictiorum a theista contra religionem christianam prolatorum pag. 18. Item in eisdem operis p. 1, num. 102.

cognatis et domesticis toleranda, prout Cornelius à Lap. cum aliis interpres optime exponit, et clare indicant illa Christi verba citato cap. 10, post versum 33 immediatè addita: *Et iniurie hominis domestici ejus. Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, et qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus.*

Ceterum, quod Christus Apostolos atiosque sectatores suos non jussiter gladio pugnare et adversarios christianos religionis occidere, etiam ex eo patet, quia cum Petrus divinum Magistrum suum contra milites, qui huic manus iniecabant, stricto gladio defendebat, id pacis amanissimum Servator prohibuit. *Petro dicens, Matth. 26, 52: Convertite gladium tuum in locum suum; omnes enim qui accepterint gladium, gladio peribunt.* Contrarium quidem sensit, et docuit Lutherus, qui ex illis Christi verbis: *Non veni pacem mittere, sed gladium, demonstrare volunt, de seruo Arbitrio, novum systema religionis reformatum, aut potius deformatum gladio, seu armati vi introducendum esse; sed, ut supra ostendimus, longè alia est mens Christi Domini illi verba preferentis; ibid eodem cap. 10 Matth. v. 16, 25, discipulos suos monet, quod eos mittat siue cres pacificas in medio luporum, quod sint traditæ in cœnitis, et in synagogis flagellandi, etc., nee alia ipsi assistentiam promittit, nisi illam Spiritus S., nee alia armam, quam verbum suum.*

143. Queres VI: *Quomodo cum injuriarum oblivione et amore inimicorum in Evangelio tantoperè commendat conciliari possit tot objurgationes et insectationes, quibus Christus scribas et Phariseos exigitur?* — Resp.: Si seirent aut vellent increduli zelum divinae glorie, et curiam aliorum salutis cum charitate conjungere, non defendent Phariseos, quos hypocritis, falacie, arrogantia, et id genus vita aeo Christi publicè reprehensione dignissimum efficerent. Judeus igitur religio et reipublica intererat, ut hypocritis lava detrahebatur, et deceptor auctoritas apud populum miserè iudicatur, convelleretur, et Mosaicæ legis puritas vindicaretur contra eos, qui religione ipsa ad superbiam suam et ambitionem foventur abutebantur. Rebus ita comparatis, ordinata charitas per severam objurgationem Phariseorum minimè lesa, sed potius id, quod ex maximè urget, perfectum est. Quales porrè Phariseorum mores fuerint, non ex evangelica tantum scriptura, sed etiam ex Josepho Judeo (1), qui ipsemet

(1) Josephus Judeus non uno in loco mentioneat facti de virtutis Phariseorum agendi ratione. Nam 1, 13 Antiq. Judæe, cap. 23, meminit invictæ corrum. Et ibidem, cap. 22, eruditissimum turbaram ab iis excitatam. Porro 1, 4 de Bello Judæo, cap. 2, describit, quales regnanti Alexandra Pharisei fuerint, his verbis: ... *Jungit autem se ejusdem mulieris (scilicet Alexandri) dominacionem quedam Judeorum factio, Pharisei, qui præter alios pietatem colere putarentur, ob canonicam causam magis eos suspiciebant Alexandra.... Illi autem paulatim feminæ simplici insinuati, quovis pro sui libidine summovalde, deponendo, itemque vincendo ac solvendo, iam procuratores habebantur, prorsus ut ipsi quidem regis communis fruenterit, expensas vero et difficultates Alexandra perferret.*

144. Queres VII: *An Christus (Joan. cap. 8) rectè fecerit et docerit, dum mulierem in adulterio deprehensam commerciare panem subduxit, etiam insinuando, iudices ipsius etiam peccatores esse?* An id est sceleris societatem humanam turbantia manent impunita, quia et iudices peccatis eorum Deo obnoxii sunt? — Resp.: Pessimè in Christo hic vituperant increduli, quod potius tamquam sapientissimè gestum admirari deberent. Pharisei enim venerant scilicet doloso consilio ad Christum sistentes adulterum, accusaturi eum vel tamquam inimicum legis Mosaicæ, si dicent, adulterum non esse lapidandum; si verò eam lapidandam assererent, ipsum apud populum traductur quasi inhumano et immito, qui sumamē volebat haberi mansuetus et clemens. Sed Salvator eorum malitiam pudore suffudit, et mulierem liberavit sine legis lassione di-

cens eis : *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*; quibus verbis legem non correxit, nec ponam in scelus statuere prohibuit, sed significavit Pharisaeorum astutiam sibi non esse incognitam, eorumque pravam intentionem porstrinxit, se verò hanc ratione à preparatis insitis mirabiliter sapientia expedivit.

446. Queres VIII : *Quomodo increduli refellendi, dum passim calumniantur, doctrinam moralē Christi in Evangelio contentā in multis articulis societati humanae, et bono reipublica esse oppositam?* — Resp. : Eorum calumnias refellam in sequentibus punctis contrarium demonstrando. Nam 1° non nocet reipublica, sed potius prodest depressio et subjugatio passionum seu cupiditatum, quam lex evangelica praecepit. Seo quidem, quid auctor philosophicarum Cogitat. §1, suum impium opusculum auspicetur dicendo, cùm christiana religio praecepit, ut passiones, que sunt incitamenta ad magnas opera depravimus, inde futurum esse, ut et studium bonarum artium extinguitur, et praecula opera virtutum omnino deficiant, sive ingens dampnum reipublica accrescat. Sed resp. : Contra experientiam omnium seculorum aperit loquitor, qui ita ratiocinatur. Numquid enim in Ecclesiā Christi omni tempore fuere et sunt viri sapientes, atque omni genere doctrinarum et artium summoderè commendabiles? Certè multa opera eorum, quae modò etiam legenduntur, hāc de rebibit non sinunt. Et profectò si litterarum studium Christiani negligissent, nulla causa fuisset, cur Julianus Apostata juheret : *Ut ne quis in scholis oratores, poetas et philosophos veteres Greco-rum explicare auderet. Cūm enim multa inde à Christiansis peti videtur, quibus ethniorum superstitione everteretur, veritas, ne his subsidias... societas christianae majores progressus faceret, suosque fines amplificaret, dejicentes nostros ex eo presidio judicari.* Ita disserit Mamachius, Originum et Antiquit. Christian. I, 2, cap. 8, § 2, n. 11.

Quād praecula autem virtutum opera, reipublica hōno maximè conducta, à Christians omni tempore gesta sint, nemo eruditorum ignorat. Quamvis enim nullum genus actionum fieri, in quo non excelluerint, tamen quoad eas potissimum, que in aliorum utilitate edere poterant, singulariter dilaudari merentur. Quid non fecerunt, ut aliorum infinitati aut egestati prospererent, erroribus occurserent, saluti priderent, commodis consulerent, atque felicitatem hominum cum publicam, tum privata promoverent? Contra verò quid per legem evangelicanam unicuique non prohibetur, quod alteri noxiū esse possit? Verū quod admirationē omnium commovet operat, illud est, quod per legem evangelicanam non uni, aut alteri tantum, sed omnibus hominibus charitas exhibenda, et non ab unius, aut alterius tantum, sed ab injuria omnium nostris abstinentum est. Quò sit, ut per legem christianam utilitati cunctarum gentium perfectissimum provisum sit.

Ceterum lege evangelicā nobis non praecepitur, ut passiones extinguamus, sed ut rationi subiectamus.

Semel autem ac rationi subjectæ fuerint, longè perfectius est bonus, quod operamur. *Cūm enim bonus hominis, ut S. Thomas 1-2 quest. 25, art. 5 eleganter ait, consistat in ratione, sicut in radice; tanto illud bonus erit perfectius, quantum ad plura, que homini convenient, derivari potest.... Unde cūm appetitus sensitivus possit obediē rationi, ad perfectionem moralis, sive humani boni pertinet, quod etiam ipse passiones animæ sint regulatæ per rationem.* Sic utitur melius est, quid homo et velit bonus, et faciat exteriori actu; ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet, quod homo ad bonus moveatur, non solum secundum voluntatem, sed etiam secundum appetitum sensitivum. Ille usque doctor Angelicus. Unde fit, ut per legem evangelicā nostre passiones amittant quidquid vitii in se habere possunt, novamque perfectionem acquirant.

Corollarium. Quando increduli legem christianam, que dominum passionum praecepit, impugnant, res ad questionem de nomine devolvitur. Si enim per passiones intelliguntur motus animi contra rationem insurgentæ, eas meritò lex christiana supprimi praecepit, ac insipientia foret, hanc legem improbare; si verò per illas intelliguntur fortes et vehementes animi motus, ex gravi causa conceperit, et per rationem regulati, ii à religione christianā non solum non prohibent, sed ab eadē excitantur et promoventur. Certè zelus gloria divina, et rectus ordo in omnibus actionibus, magnitudo animi, amor vera laudis et decoris tanquam totidem praecula virtutes in sacris Litteris (1) commendantur.

447. 2° Mansuetudo, humanitas et patientia christiana non enervant bellicas fortitudinem defendende reipublica necessariam. Equidem Machiavellus testibus Petro Ribadeneirā (2) et De Feller docuit contrarium; sed ab utroque hoc claro auctore fuit solidè refutatus. Et profectò christiana mansuetudinē, humilitas et patientia optimè consociari possunt cum verā fortitudine, et necessariā suorum locorum ac iurium, totiusque reipublicanā defensione. Mansuetudo enim, humilitas et patientia, nobis à Christo tantopèr commendatae virtutes, duxtant excludunt odium proximi, et immoderatum uliciscendi studium; conservant autem et corroborant vincula societatis humanæ, neque repugnant verā fortitudinē, prout haec virtus moralis

(1) Eccl. 33, 25 et 24 : *In omnibus operibus tuis praeceles esto. Ne dediris maculatus in gloria tuā.* Item 5 Reg. 4, 29 : *Dedit quoque Deus sapientiam Solomonis, et prudentiam multam nimis, et latitudinem cordis, quasi arenaq; que est in littore mari, id est, dedit ei Dominus latitudinem cordis, sive, ut Tirinus exponit, magnanimitatem, quā, que sapientia et prudenter suggerebant, audebat confestim in opus confere. Eccl. 4, 28 : *Non abscondas sapientiam tuam in decore tuo.* Joan. 2, 17 : *Scriptum est : Zelus domus tuae comedet me,* id est, ardens studium vindicandi templum tuum ab omni iniuria; vel, si mavis, justa indignatio concepta ex prolatione templi, occupavit me totum, ut terribilis interpres exponat.*

(2) In opere cui titulus : *Principes Christians aduersus Nicolam Machiavellum.* L. 2, cap. 54 et 55.

est (1). Nam cūm virtutes omnes ita juncta sint, ut earum nulla à ceteris segregata perfecta reperiatur, quemadmodum sapientes philosophi et sanctissimi Ecclesie doctores probant; hoc ipso sequitur, quid mansuetudo, patientia, ceteraque virtutes à lege evangelicā nobis commendate non solum veram fortitudinem, prout haec virtus est, non enervent, sed potius nemo verā fortis et magnanimus esse possit, nisi patiens simul sit et mansuetus; patiens in laboribus et doloribus, mansuetus et clemens in injuriis perferendis, fortis et animosus in aggrediendis rebus arduis, que etiam periculum vite secum trahunt, et in adversis ac difficultatibus propulsandis; que omnia subeat ob defensionem divine legis, reipublica, patria amorem, aut aliam actionem honestam, et à virtute profectam. Atque hoc cognoverunt et donec eorum ipsi etiam philosophi et scriptores ethnici, referuntque admiranda suorum principium exempla, qui cum leonum instar in hostes armatos irruecent, in subjectos ac humiles eximia benignitate, in ferendis injuriis admirabiliter patientia fuerunt, et si hi actus ethnici revera imago tantum et umbra quedam virtutum essent. Romanorum etiam hoc erat insigne et ornamentum : *Parcer subiectis et debellare superbos.* Denique Plutarachus orat. 1 de fortit. Alex., Alexandru M. laudans dicti virtutis ejus militari humanitatem, et fortitudinem mansuetudinem adjuncitam fuisse.

Fatentibus igitur ipsiis ethnici non repugnat fortitudinem bellicam stare cum mansuetudine et patientiā. Dein quero ex adversariis, an celebrerrimus ille bellidux Skanderbeg desierit esse christianus, seu evangelice mansuetudinē et patientie studiosus, qui viginis duobus praelitis Turcas devicit? Nonne milites christiani sepiusmòrè pateris ceteris bellicā fortitudine clarerunt? Audiamus hāc de re scribentes et fatentem ipsum Voltairium incedulorum oraculum et antenepotum, qui de Marchione Fenelon ad Rocovium (Rocoux) occiso ita (1) ait : *Ipsius extraordinaire pietas agebat ejus animositas.* Existimabat, se gratissimum

(1) Ribadeneira loc. cit. cap. 54, in hanc rem recte sit : *Principio illud ponendum, est secundum Platonis, Aristotelis, Ciceronis, S. Ambrosii, aliorumque gravissimorum auctorum doctrinam et veram philosophiam, fortitudinem, de quo loquuntur, non esse robur ac firmitatem corporis agrestem, vastam et immanem, que inest nonnullis bestiis, nervosis, atque lacertosis hominibus... Deinde non est animalia audace et temeraria, quem in aliquibus cornibus, qui non perpendentes, an, quod attendant, aquam vel inquinam sit, honestum vel turpe...*

furoioso quodam impetu insanoque abrepit, res labore periculosa plenisimam admorient, et eam, quae revera temeritas est fortitudinem putant, quae si vera fortitudo et virtus esset eam aquę, aut etiam melius leonibus, tigribus... ac hominibus concede, remus... Sed nōs sermo est de fortitudine, que in virtutibus moralibus numeratur, et virum fortē munīt, ut vano timori oblitata... et res difficillimas adeat, in quibus vita sit periculum, et dura adversitas, non constanti animo perferat. Hac verò omnia faciat, quando et quomodo opus est pro Dei honore, pro religionis defensione, pro patria salute. Eiusmodi fortitudinem virtutem dicimus; quam verò depingit Machiavellus, nec est, nec vocari potest fortitudinis virtus, sed barbara potius et inhumana feritas.

(2) Hist. de Louis XV, t. 1, p. 209.
(3) Enīle, t. 3, p. 198.
(4) Loquitor Rousseau de pseudophilosophis nostri temporis.
(5) Matth. 8, 39, 42. Christus ait : *Ego autem dico vobis, non resistere nudo;* sed si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram; et ei qui vult... tunicaq; tuam tollere, dimite et pallium; et quicunque te angariaverit nille passus, vade cum illo et alia duo.

(6) Per Nazarenam (id est, christianam) religionem effici homines inertes, quia sed et inspiratur venia accepte injurye, calumniantur auctor Epistolorum Judæorum, Epist. 48. Eliam Celsus Christians inde calumniantur, quia apud illos erat hujusmodi sententia, non uliciscendum esse qui infert injuryam; si quis tibi maxillam alteram percussit, præbe illi et alteram, ut apud Origenem legere es t. 7 contra Celsum, n. 58.

¶ Neque enim verba declamitant, sed recte facta exhibent, percutientem non reperire, rapient item non scribere, potentiis dare, proximum ut seipsum diligere. Similiter S. Augustinus, Epist. 158, alias Epist. 5 ad Marcellinum, eos, qui dicebant evangelicum praeceptum de condonanda injuria contrarium esse bono reipublicae, prolixè confutat, et inter alia sic ait: Quid enim est res publica, nisi res populi? Res ergo communis, res utique civitas. Quid est autem civitas, nisi multitudine hominum in quoddam vinculum redacta concordia?... Divina auctoritate conscripta in Christi Ecclesiis lectionibus, quis vel ab illa religione alienus, ita surdus est, ut ignoret?

¶ Ad hoc enim illa pertinet, quae malum... alteram percutient prebendam esse maximum, volenti auferre tunicae dandum et pallium... Hoc quippe fit; ut vincatur bono malum, et homo liberetur a malo, non exteriori et alieno, sed intimo et suo, quo gravis et perniciosus, quam cuiusvis hostis extirpescit inimicatum vastator.

Ceterum ex memorato praecepto Christi de condonanda accepta injuria minime sequitur, nunquam licet et justa bella geri, aut vim vi repellere possit, prout S. Augustinus, et S. Thomas, in expositione in cap. 5 Matthaei; item 2-2, quest. 108, art. 1; item Cornelius à Lap., aliquip interpretis et doctores christiani distincte explicant. Unicus doctor Angelici textum audiamus. ¶ Dicendum (inquit), quod vindicatio fit per aliquod peccatale malum infictum peccandi. Est ergo in vindicatione considerandus vindicantis animus.

¶ Si enim intentio feratur principaliiter a malum illius,

de quo vindicantur, et ubi quiescit, est omnino illicium, quia delectari in malo alterius pertinet ad odium, quod charitati repugnat, qui omnes homines debemus diligere. Si vero intentio vindicantis feratur principaliiter ad aliquod bonum, ad quod pervenitur per peccatale peccantis, puta, ad emendationem peccantis, vel saltem ad coibitionem eius, et quietem aliorum, et ad iustitiam conservationem et Dei honorem, potest esse vindicatio licita, alias debitis circumstantis servatis.

Ex hisce vero omnibus patet, incredulos impie et prorsus irrationaliter moralem Christi doctrinam reipublica bona contraria esse inde calumniant, quia illate injuria condonacionem precipit. Verum, sicut de quibusdam dicebat S. Augustinus, Epist. 157, alias Epist. 5, increduli illi, contra quos hæc agimus, et propter ea putant, vel putari volunt, christianam doctrinam utilitatem non convenire reipublica, quia nolunt stare rempublicam firmare virtutem, sed impunitate vitorum.

149. At querel aliquis, quomodo cit. loc. Matthaei illa Christi verba: Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percussit in dexteram maximam tuam, prebe illi et alteram, intelligenda sint; cum tandem neque Apostolus Paulus alteram maxillam praebuerit percutienti, Act. 25, 5, neque Christus ipse, Joan. 18, 23? — Resp. et dico, ex hoc ipso patere, quod id, quod hoc loco Christus docet, non semper et in omnibus circumstantis sit præceptum. Parum ergo

præcepti, partim consilii est. Præcepti hinc sunt. 1^a Ut vindictam non queramus; 2^a ut potius alteram maximam re ipsa præbeamus; id est, alteram accipiamus injuriam, quam acceptam uicecamur; 3^a ut parci simus ad remittendum de jure, quandamque id charitas et Dei gloria videtur postulare. Consilii autem est, ut quamvis neque charitas, neque Dei gloria id a nobis exigat, mortificationis tamen nostre causa, aliœno fine bono, ad verbum hæc omnia faciamus, non quidem irritantes adversarium ad inferendarum injuriam, sed cum cæpit patientes et christiano animo perferentes nos ipsos (si Dei gloria, vel prudentia id suaserit) vincamus.

150. Despectus divitiarum in Evangelio tantoper a Christo commendatus, negotiationem reipublica utilem vel necessariam non destruit, neque ex alio capito vituperans est. Hæc assertio nostra est, non solum contra veteres ethnicos (1), sed etiam contra illas nostri temporis incredulos, qui contendunt, propter despectum divitiarum, quem christiana religio imperat, negotiationem destrui, humanae societati adeo utili. Ita inepti auctor inscripsi operis Examen de Religion, chap. 5. Idem efficit etiam Baylus (2). Flos ut solidè refutemus, primò videamus, que in lege evangelica quodam divitias præcipiantur, postea vero talia esse ostendamus, ut communis societas neque magis conscientia, neque magis utilia esse possint. Inprimit ergo notandum est, quod in evangelica lege duaxterat consultor, non vero præcipiat renuntiatio divitiarum, prout S. Augustinus Epist. 157 ad Hilarium, alia Epist. 39, alia ex Evangelio S. Matthæi cap. 19, v. 21, illis Christi ad quendam juvenem verbi: Vade, vende omnia quæ habes, da pauperibus... et veni, sequare me, ita evincit; Cui enim Dominus haec præcepit? Profecto illi divitiæ, quæ vita aeterna consequenda consilium quererat accepere. Hoc enim Dominus dixerat: Quid faciem, ut vitam aeternam consequar? Ite autem nos ei respondit: Si vis uenire ad vitam, vade, vende omnia quæ habes; sed: Si vis uenire ad vitam, seruca maledicta. Quæ juvenis cum sibi a Domino ex lege commemorata se servisse dixisset, et quassisset, quid abhuc sibi decesset, responsum accepit: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus... Magister bonæ mandata legis ab ista

(1) Quod increduli nostri temporis quodam negotiationem nobs obijcunt, jam olim ethni primi Christiani objecerunt, prout Tertullianus testatur in Apologetico cap. 32, ubi dicti ethnici responderunt his verbis: Sed alio quoque injuriam titulo postulerem, et infructuosi in negotiis dicimur.... Meminimus grafiac debere nos Deo Domino Creatori. Nullum fructum operum ejus repudiamus; plane temperamus, ne ultra modum, aut perperam utamur. Itaque non sine... tabernis, officiis,... nymphae vestris, exterisque commerciis cohabitamus hoc seculum. Navigamus, et nos vobiscemus, et militamus, et rusticamur, et mercatus profide miscemus.... Quomodo infructuosi videamur negotiis vestris cum quibus et de quibus vivimus, non scio.

(2) Tom. 5 oper. part. 1, Continuation des Pensees diverses, § 197.

excellenter perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serva mandata; hic autem: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, et cetera. Ita S. Augustinus. Quapropter in evangelica lege consilium non verò præcipi, ut divitiis renuntiemus, sed solius inordinatum amorem et pravam usum divitiarum damnam et prohibet.

151. Consilium autem, quod de renuntiando divitiis in lego evangelica insinuat, tantum abest, ut rite intellectus et executioni datum reipublicae nocet, ut potius quam maximè prosit. Certè nullum societati humanae damnum infert, sed potius ejusdem bonum promovet, si is, qui divitis instruet est, nullumque ab conditione sui statos, aut alia de causa peculiarem obligationem habet, easdem illi distribuit, qui magna necessitate laborant, vel in usum earum rerum impendat, que communis societati valde prodesse possunt. Atque hujusmodi opera virtutem peragenda ab illis qui divitiis renuntiant, proponuntur; consilium itaque, quod de relinquendis divitiis in lege evangelica insinuat, publica utilitate non obest, sed quam maximè prodest.

152. Porro, quod moralis doctrina Christi Domini, seu lex evangelica negotiationem non simpliciter prohibeat, tam supra proximè ex Tertulliano ostendimus. Ut autem ista res magis dilucidetur, advertendum est, quod juxta D. Thomam 2-2, quest. 77, art. 4, aliosque theologos, duplex genus negotiationis distinguunt, unum, quod exercetur vel per commutationem unius rei cum alia, vel per communionem pecunia cum rebus ad subveniendum vita necessariis; hoc autem genus negotiationis non propriè pertinet ad negotiatoris, sed magis ad economos, vel politicos, qui ex officio suo debent civitatis politican, aut domus econometricam curam gerere; alterum vero, quod consistit vel in communione pecunia cum pecunia, vel in communione quarumcumque rerum cum pecunia, non propter res necessarias vite, sed propter lucrum quadratum. Illud primum negotiacionis genus handabile est, quia deserbit naturali necessitate. Secundum vero negotiacionis genus, nisi alius bonus fuisse accedit, et se nihil habet, unde laudem mercatur, sed potius, quantum est sui natura, ad hanc cupiditatem deserbit, quia nunquam expletor. Lucrum tamen, quod est negotiacionis finis, et in sui ratione non importat aliquid honestum, vel necessarium, nihil tamen importat præcisis de sui ratione vitiosum, vel virtuti contrarium. Quapropter potest illud referri ad aliquem necessarium finem, aut honestum; et tunc hujusmodi negotiatio etiam secundi generis erit ficta, ex gr. si aliquis lucrum moderatum, quod negotiando quazit, ordinat ad dominus sua sustentationem, vel etiam cum aliquis negotiatio intendit propter publicam utilitatem, ne scilicet res necessarie ad vitam patricie desint, aut ob alium honestum finem.

Scholoni. Qui plura de negotiacione cum legis evangelica observazione compossibili legere cupit, consulat etiam S. Augustinum (1) de hac re præclarè

(1) Enarrat in Psalm. 70, serm. 1, num. 17 et seqq.

dissidentem, et Thomam Cerboni (1). Pauci: Lex evangelica non vetat negotiationem debitum conditionibus paulò ante explicitè exercitam, sed solum interdicti inordinatum modum et affectum negotiandi; sicut non ipsas divitias et earum possessionem, sed solius inordinatum amorem et pravam usum divitiarum dannat et prohibet.

153. Queres IX: Utram ethica sapientia veterum philosophorum cum morali doctrina Jesu Christi aequaliter sit? — Resp. negativè. Contrarium quidem famosus Horus cum aliis incredulis haud obscurè insinuat, de morali Christi doctrina ita pronuntiantur: Christus tanquam moralista (seu doctor morum) meritor, ut dictum est, maximam estimationem et amorem hominum. Quod autem plus quam humanas, vel etiam sollemnè novas morales veritates docuerit, probari nequit. Et postquam precipuas quasdam veritates a Christo hominibus propositas et in Evangelio contentas recensuit, subjungit hæc verba: Projectio metior doctrina moralis, quam ista, non potest inveniri. Nihilominus nolit dicere, quod haec doctrina... ab hominibus non potuerint in medium proferri; erant enim bonus moralista Graecorum (aliquid ad veteres Graecorum philosophos, quales erant Plato, Socrates, Pythagoras, etc.), qui jam ante Jesum vivebant, jam cognit. Hæc in parte Horo etiam consentit auctor operis: Examen Apologistarum Christianorum religionis (quod Freretto adscribitur), qui, quamvis non audeat direcere sanctitatem, aut veritatem christiana doctrinae censurare, ejus tamen decus immovere tentat asserens, quod homines non sint illustriores, et sapientiores ac erant ante Verbi incarnationem; ad eoque hujus (id est, Verbi incarnati) adventum ac predicationem ad hocce opus superevacancem omnino fuisse. Sed hi, eorumque hæc in re sectatores jam sat revertuntur per scriptum Patrum, Lactantii institutum. Divinar. I. de falsa Sapientia, Originis, l. 6 contra Celsum. S. Augustini (2), S. Chrysostomi (3), tum per doctissimas lucubrationes recentiorum, presertim Cl. Murgoues (4), Antonini Valsechii (5) et Hermanni Goldilagen (6), qui ex instituto ostendunt, ethicam veterum philosophorum sapientiam nullo modo aequaliter posse moralis Christi Domini doctrinam. Mihi sufficit, generatio observare, quod moralis doctrina Christi nihil nisi bonum habeat, nihil nisi malum vetet; omnia erga Deum, proximum et seipsum officia complectatur; et certissimum ad excellentem virtutis gradum atque perfectionem viam designat et doceat, prout legenti Evangelium, et modo citata testimonia Patrum, et auctorum catholicorum, quos citavimus, dissertationes expedienti ad oculum patebit. Certè

(1) Loc cit. § 1, propositione 5, p. 24, 28.

(2) De Civ. Dei, 1. 8, cap. 12; 1. 10, cap. 50;

l. 19, cap. 1 et 4, et in aliis locis.

(3) Homil. 10 ad populum Antiochenum.

(4) Parallel. de la morale chrétienne avec celle des ancians philosophes.

(5) In opere suo: Religio victrix, p. 2, cap. 6, de ethica sapientiae comparatione cum Christiana.

(6) Introduct. in Sancta Scriptura, p. 3, sec. 2, num. 364, pag. 380, 383.

nullum philosophia ethica sistema produxit, quod doctrinam moralis Iesu Christi equiparari, nedium praeferi valeat. Balbutire nonnulli veteres ethici philosophi de summa rei, aut de certis quibusdam officiis homini ac virtutibus coepérunt disserere, sed à pleno evangelice perfectione systemate longissime erant remoti, variisque ac crassis erroribus doctrinam suam corrumperunt, prout paulo ante citati à nobis Patres, et auctores invicti demonstrant.

Quare, omissis ambigibus contra gentiles philosophos dico, ipsorum sapientiam nullatenus moralis doctrinæ Iesu Christi esse aquiparandam, et auream M. Augustini sententiam, quam hic S. Peter, rejecta veterum illorum philosophorum sapientia, in medium protulit, pariter ingenuo: *Venit Dominus Christus, sapientia Dei; ceterum tonat, ranæ (id est, ethnici illi philosophi) lacant, serm. de Tempore, 159.*

153. Queres X: *Utrum Christus Dominus moralem suam doctrinam ex philosophia Graecorum, Socratis, Platoni, etc., hauserit?* — Resp.: Hoc quidem affirmare audet Horus, sed pro more suo sine omni solidi fundamento, aut prolatione. Ut enim hoc probatur, debet primò ostendit, quod Jesus humili fabi filius, qui juxta effatum ipsorum Iudaeorum, qui eum nōrāt, ne quidem studio litterarum apud Iudeos tunc usitato operam dederat (1), nec lingua græca usum exercuisse legitur, quod, inquam, Jesus copiosa et vasta volumina graecorum philosophorum perverterit, absurdos, crassosque horum errore à variis sententiis discreverit, atque ex his ita depuratis unum atque coherserit totus doctrina moralis systema efformari; dein debet ostendit, quod philosophia Graecorum totum aliquod sistema undeque perfectum, quale Christus docuit, et in Evangelio nobis reliquit, complexa sit. Nam, ut verisimiliter quis affirmare possit. Christum suam moralem doctrinam ex græcis philosophis hausisse, non sufficit, unum duntaxat alternum Platonis aut Socratis dictum, quod cum Christi doctrina, ipsaque sana ratione consentit, in medium profere; sed systema cum systemate, totum cum toto conferendum, simulque ostendendum est, quod Christus non aliunde, quā ex philosophia graecorum illorum philosophorum suum sistema accepit. Hoc autem Horus nec ostendit nec ostendere potest; presertim cūm jam alibi à nobis demonstratiū sit, Christum esse Verum Deum, adeoque ad profundētam tam perfectam doctrinam moralē, quam reverā docuit, nequaquam philosophia Graecorum indiguisse.

(1) Unde Joan. 7, 15, scriptum est: *Et mirabantur Iudei, dicentes: Quomodo hic? (i.e., Christus) litteras sci, cūn non didicerit? Inde inferre debuissent Iudei (ut Cornelius à Lap. in hunc locum Scripturam bene observat), quod tantū Jesu scientia et sapientia non sit studio acquista, sed à Deo infusa; verum odio ceci et stupidi in admiratione consistebant, nec ultrius ad investigandam rei, quam admirabuntur, originem pergebat, uti. S. Chrysostomus benē nota. Hac enim de causa Deus voluit Jesum non è scholis, sed ab arte fabrili posse in cathedralē, ut omnes agnoscerent doctrinam non esse humanitatis compitam, sed divinitatis inspiratam.*

155. At instat Horus, et ait: *Ipsa Scriptura testatur, quod Iudei de Christo Joan. 7, 15, dixerint: Numquid hic Jesus qd Graecos hinc inde dispersos iherus est, eos docterus? Ergo socratica et platonica philosophia (sicut et ipsa lingua græca) tunc in Iudea jam erat aliquibus cognita et usitata; adeoque Jesus, vir sapiens, auditis principiis tam eximis doctrinae moralis Graecorum, presumendus est ad reformatam gentium suam, novum moralis doctrinae sistema ex philosophia Graecorum efformasse.* — Resp.: Ille Horus opinio, aut potius suspicio prorsus frivola est, et non uno ex capite refutari potest. Nam tūlū allatum textum ex Evangelio S. Joannis inepit adducit Horus. In Vulgata enim nostrā loco vocis *Graecos* ponitur vox *gentes*, hoc modo: *Numquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes?* Equidem in græco textus est, τῶν Ἕλυσίων, id est, *Graecorum*; sed (quemadmodum Menochius in hunc locum recte observat) Graecorum nomen, non minus quam gentium accipitur pro quāvis natione, qui modò non sunt Iudei, prout ex D. Paulo manifestum est, qui frequenter totus mundi homines in Iudeos et Graecos dividit. Quare cit. loc. S. Joannis sensus est: *Numquid in dispersionem gentium est iturus, et docturus gentes, id est, prædicatur, infidelibus, qui Iudei non sunt. Malè ergo Horus in citato S. Joannis loco per *Graecos* determinatē intelligit solam nationem Graecorum.* 2° In sacro textu non dicitur: *Namquid in dispersionem gentium (seu Graecorum) iturus est,* ut discat à Graecis, nimis rūmhorum philosophiam; sed potius ut *Graecos doceat, docturus gentes, sive Graecos, id est, infideles, ut paulo ante cum Menochio diximus.* 3° Christus, dum suam doctrinam moralem tradidit, cum nonquād confirmavit citando graecorum philosophorum principia, sed potius sacras litteras V. T., ut omnes S. Scriptura non ignari sciant. Vide Matth. cap. 5, v. 21; cap. 15, v. 4; cap. 19, v. 4, 9. Plura ejusmodi exempla repertis in Indice testimoniiorum à Christo in novo Testamento citatorum ex veteri, qui appositus est ad finem librorum; ergo Horus sine solidā ratione ait, Christum ex philosophia Graecorum suam moralē doctrinam hausisse.

156. Queres XI: *Au apud Essenos, quidquid perfectionis moralis doctrina Christi continet, jam ante Christum fuerit in usum quotidianum deductum?* — Resp. et contra incredulos, qui ad imminentiam Christi, et evangelice moralis doctrina excellentiam hoc objiciunt, dico cum Cl. Hermanno Goldhagen: que in Essenis seu Assisi Rechabitarum amulis, et Iudeorum anachorētis à Josepho copiōsè laudatur; ex continua legi Mosaicæ meditatione profecta sunt: præclusit illa legi evangeliæ, velut umbra veritati, et rudi delineatio perfecte pictura numeris omnibus absolute; quantumcumque autem hanc inter illam tantum interest inter perfectionem Esseniorum, et can primorum Christianorum; illorum de moribus doctrina potissimum vitam solitariè degentem direxit; evangelica autem omnes hominum conditiones ad perfectionem informat: illorum doctrina manea erat,

et superstitionibus ac erroribus inquinata, prout præter alios testatur Abrahamus Colovius in sua Dissertatione de statu Iudeorum ecclesiastico-politico ab anno primo nativitatis Christi usque ad excidium Hierosolymæ. Ibi enim, num. 25, ait: *Esse verò religionum sanctimoniam omnem, paulò magis scrupulatim ad anxiā quasdam superstitiones exegerunt. Imò ipse Josephus Jud., qui Esseniorum sectam multā cum panegyri describit, tamen eorumdem superstitiones non dissimilat, fassus quid vitaverint expsure in medios, vel in dexteram partem, quod sabbati tanta fuerit penes illos religio, ut neque utensilia domis vel parum amovere, imò nec ventrem exonerare fas ducerent, item quid à contactu seniorum ex inconsultā reverentia velut ab immundo refugerint; animas de aethere subtilissime commantes, implicari corporibus, et vinculis corporis solitas, si quidem recte egissent, in locum trans Oceanum campis Elyseis similem, prout etiam gentiles assurerent, migrale dotuerint. Audamus verba ipsius Josephi, lib. 2 de Bello Iudaic., cap. 8 de Essenis ita scribentis: *Cum et simili denique sedent decum, nullus unus novem et loquiatur invititus. Expsure quoque in medium eorum, et vel in dexteram sui partem, quiske devit. Sabat quoque operationem aliquam contigisse omnibus Iudeis diligenter carent... Neque vas aliquod (die sabbati) transponere audent, imò nec alcum purgant... Illi, qui juniores sunt, inferiores precentibus astinuntur, ut si aliquos eorum contingant, quasi à contactu alienigenæ diluantur... Opinio... apud illos firmata consistit... animas... immortales semper manere, et de aethere subtilissime commantes, quasi carceribus, ita corporibus implicari... Cum vero fuerint à carceribus reseratae vinculis... illi latari eas, sublineques ferri. Et quidem bonas, concientes in hoc Graecorum (i.e. gentilium) sententias, pronuntiant ultra Oceanum degere, ubi sis reposita sit perfrui; illi quippe esse regionem, que neque imbris, neque nibibus, neque aestibus aggrevaret, sed quasi Oceanο orientem Zephyrus et leniter aspirans aminet.* Ita Flavius Josephus. Præterea, eodem teste, lib. Antiq. 15, cap. 9, *Essenii... omnia in fati potestate esse affirmant, nec quidam hominibus præter fati decreta cum acciderit; et quanvis Uglorius, in Thesauru antiqui, sacri excusat hāc in Essenis, et pluribus rationibus probos, eos fati nomine non fatum libertati humanae iniunctum intellexisse, sed constantem Dei legem, que omni gubernaret secundum naturam, quam illi rebus indidisset, cuiusque conditionem, ita ut nulla hominibz libero arbitrio vis inferretur. Denique teste Josepho, de Bello Iudaic. loc. cit., Esseni non jurant: *Ipsum autem iurandum quasi perjurio deterrunt.***

Quantum ab his abest doctrina et vita Christi non, solum ab omni superstitione immunis, sed puritate et sanctitate undeque conspicua! Quantum quoque discriminis inter vitam, quam respectivè pauci Esseni ea, quā dictum est, ratione agitant, et vitam inter-

gerimur sanctitatis, quam innumerabilis sanctorum, sanctarumque chori tot jam seculis ad evangelice perfectionis normam in omni populo et natione duxerunt!

157. Queres XII: *An hodiernorum (uti sese appellant) philosophorum doctrina loco doctrina evangelica servire, aut huic equiparari, aut omnino præferri jure debet?* Resp. negativè. Contrarium ex omnibus hacten dicitis et ex ipsa quotidiana experientia nostrorum maxime miserorum temporum facile colligi potest. Si quis tamecum hanc questionem ulterius ac fusis discussam legere cupit, adest Cl. de Feller, Catech. philos., qui ex instituto can discutit, et contra incredulos negotiatum nostram sententiam stabilit. Id solum ex eodem auctore observo, optimè in illos pseudo-philosophos nostras atatis quadrate illi verba M. Augustini quae isti contra veteres ejusmodi philosophos in hunc modum, tract. 43 in Joan., protulit: *Fuerint ergo quidam philosophi de virtutibus et vitiis subtilia multa tractantes, dividentes, difficiles, ratioinaciones acutissimas concludentes, libros implentes, sum sapientiae buccis crepantibus venitantes, qui etiam dicere audierunt hominibus: Nos sequimini, sectam nostram tenete, si vultis beatè vivere. Sed non intrabunt per osium; perde volent, mactare et occidere.*

158. Scholion. Quanta porrò bona Christus per doctrinam suam moralē, seu legem evangelicam orbi præstiterit, et quidem præ omni philosophia veterum gentilium (idem quod potissimum partem etiam intelligentem est præ philosophia, id est, doctrinā morali recentiorum incredulorum), perquam eruditè ostendit Cl. Nonnotte, in philosoph. Lexico Religioni, p. 1, voce *Christianismus*, art. 7.

SECTIO V.

DE ANTILOGIS APPARENTER TALIBUS, ET ADHUC ALIIS RATIONE DIFFICULTATIBUS, QUE IN QUATUOR EVANGELIIS OCCURRUNT.

Evidem quasdam antilogias apparenter tales, variisque alias de quatuor Evangelis difficultates jam in praecedentibus sectionibus solvimus; restant tamen adhuc complures, quarum magnum numerum præcipue ad refellendos incredulos, sequentibus duobus capitibus diluemus.

CAPUT PRIMUM.

De antilogiis apparenter talibus, quæ opid quatuor Evangelistas occurunt.

159. Antilogia I. S. Matthæus, cap. 1, v. 17, ait: *Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim; et David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim; et à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim. Et tamen in primâ et secunda tessera decadē (id est, ab Abraham usque ad David, et à Davide usque ad transmigrationem Babylonis) tantum ter decim repetit verbum genuit, adeoque tantum tredecim generationes in singulis harum durarunt seriecum enumerat. Nonne hoc est sibi me ipsi contradi-*